

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף לג

רב זביד סבר שדברי ר"י בר חנינא נאמרו על הברייתא הזאת - נאמר בתורה לגבי ההורג בשוגג "**וּמִצָּא** אֶת רֵעֵהוּ וְמָת הוּא יָנוֹס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי", דהיינו שרק במקרה שהנהרג עמד במקומו והברזל 'מצא' אותו והרג אותו אז ההורג חייב גלות, אבל אם הוא 'המציא' את עצמו לברזל ונהרג, ההורג פטור מגלות. ומכאן אמר רבי אליעזר בן יעקב, מי שעמד בקומה גבוהה וזרק אבן למטה, וחברו הוציא את ראשו מהחלון שבקומה מתחתיו וקיבל את האבן בראשו ונהרג, הזורק פטור מגלות, כיון שהנהרג 'המציא' את עצמו לאבן אבל האבן לא 'מצאה' אותו.

ועל זה א"ר יוסי בר חנינא שהכוונה שהוא פטור מגלות, אבל אם חברו נפצע ולא נהרג, הזורק חייב בארבעה דברים, לפי שהוא פושע שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים שם.

מאן דמתני וכו': לדעת רב זביד שדברי ר"י בר חנינא שהוא חייב בארבעה דברים נאמרו על הברייתא הזאת, כל שכן שבברייתא לעיל לגבי 'הנכנס לחנותו של נגר' הוא חייב בארבעה דברים, שכיון שראהו שנכנס היה עליו להיזהר ולהבחין. אבל הסובר שדברי ר"י בר חנינא נאמרו על הברייתא לעיל 'הנכנס לחנותו של נגר', אכן שם הוא חייב בארבעה דברים כיון שפשע, אבל כאן הוא פטור.

*

ת"ר... פטור: לפי שהם נכנסו שלא ברשות.

רשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית: וכיון שנכנסו ברשות, חייב.

קושיא: ה"ד וכו': איך מדובר כאן? אם בעל הבית נמצא ברחובות העיר, א"כ מדוע אחרים אומרים שהוא חייב? והרי הם יכלו לפגוש אותו ברחוב, ונמצא שנכנסו לביתו שלא ברשות. ואם הוא נמצא בבית, א"כ מדוע לדעת ת"ק פטור? והרי עליהם להיכנס לביתו כדי לתבוע את שכרם.

תירוץ: לא צריכא: מדובר שבעל הבית נמצא לפעמים בבית ולפעמים ברחובות העיר, והפועלים עמדו בפתח ביתו וקראו לו והוא ענה להם 'כן', לדעת 'אחרים' כשדופקים בדלת ביתו של אדם והוא אומר 'כן' כוונתו 'כן תיכנס!', וא"כ היה מותר להם להיכנס ולכן בעל הבית חייב, ולדעת ת"ק כוונתו 'כן', תעמוד במקומך ואני אבוא אליך, וא"כ הם נכנסו שלא ברשות ולכן בעה"ב פטור.

משנה: משלמין במותר: אם אחד הזיק את חבירו בנזק של מאה שקל, ואילו חבירו הזיק אותו בחמישים שקל - על החמישים הם מתקזזים, אבל על החמישים הנוספים שהזיק אחד יותר מחבירו, עליו לשלם לחבירו, ומכיון שהוא שור תם הוא משלם חצי נזק דהיינו עשרים וחמש. אבל אם שניהם מועדין - על המזיק יותר מחבירו לשלם לחבירו את כל הנזק.

אחד תם ואחד מועד: אם אחד תם ואחד מועד - תלוי מי הזיק יותר: התם את המועד, או המועד את התם. וכנ"ל.

אדם במועד ומועד באדם: אדם שהזיק שור מועד יותר ממה שהשור הזיק אותו, וכן להיפך.

אדם בתם ותם באדם: תלוי מי הזיק יותר: אם האדם הזיק יותר - עליו לשלם במותר נזק שלם, אבל אם התם הזיק את האדם יותר - עליו לשלם במותר חצי נזק לדעת רבנן הסוברים ששור תם שהזיק אדם חייב נזק שלם. אבל לדעת רבי עקיבא תם שהזיק אדם משלם חצי נזק.

גמרא: ת"ר כמשפט הזה יעשה לו: נאמר "או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו". שור שנגח אדם (בן או בת) יש לעשות לו כמשפט של שור שנגח שור - האמור בפרשה שם, דהיינו אם הוא תם משלם חצי נזק. זו דעת רבנן.

רבי עקיבא אומר: "או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו". המילה 'הזה' באה ללמד שדוקא כמשפט הנאמר בסמוך - יש לעשות לשור שנגח אדם. והיינו 'כמשפט התחתון ולא כעליון' - כלומר בפרשה שם נאמר בתחילה דין שור תם (= למעלה), ולאחר מכן נאמר דין שור מועד (= למטה), בסמוך לפסוק הנ"ל 'או בן יגח וכו'. נמצא שהפסוק "או בן יגח וכו'" מלמד ששור שנגח אדם דינו כמועד לעולם.

[הרחבת הביאור: נאמר בפרשה שם: "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: [= זהו שור תם]. ואם שור נגח הוא מתמל

שְׁלֹשׁ וְהוּעֵד בְּכַעֲלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקָל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: אִם כֹּפֵר יוֹשֶׁת עָלָיו וְנָתַן פֶּדִין נִפְשׁוֹ כָּלל אֲשֶׁר יוֹשֶׁת עָלָיו: [זהו שור מועד]. או בן יגח או בת יגח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: [זהו שור שנגח אדם].

יכול משלם מן העליה: לדעת רבי עקיבא שדין שור תם שנגח אדם שווה לשור מועד - האם גם ישלם מהעליה ולא מגופו? ונפקא מינה במקרה שהשור שווה פחות מהנזק, האם יצטרך להוסיף תשלום מביתו או לא?

ורבנן 'זה' למה לי: לדעת רבנן מה דורשים מ'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה'? והתשובה: ללמד ששור שנגח אדם משלם רק על הנזק, אבל פטור מארבעה דברים (צער ריפוי שבת ובושת), כי רק את 'המשפט הזה' של שור שנוגח שור - יש לו לשלם כשנגח אדם, אבל לא ארבעה דברים שאותם לא משלם שור שנוגח שור.

נפקא ליה מ'איש כי יתן מום בעמיתו': הפסוק עוסק שם בחובל בחבירו, ומשם לומדים שרק כשחובל 'איש' באדם הוא חייב ארבעה דברים, ולא שור שחובל באדם.

ורבנן: מדוע הם לא לומדים ששור פטור מארבעה דברים מהפסוק שהביא רבי עקיבא?

והתשובה: מהפסוק ההוא היינו חושבים ששור שחבל באדם פטור רק על חלק מהארבעה דברים, דהיינו על צער, משום שצער הוא לא חיסרון ממוני ושור חייב רק על נזק ממוני (וכן פטור גם על 'בושת' שהיא לא נזק ממוני), אבל על ריפוי ושבת שהם חיסרון ממוני חייב. ועל כך מלמד הפסוק שלנו 'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה' שדוקא על נזק שחייב שור שנגח שור חייב גם שור שנגח אדם.

משנה: שור שוה מנה: שור תם שוה מנה שנגח שור שווה מאתיים, ועליו לשלם לניזק חצי נזק דהיינו מאה. הדין הוא שהשווי של השור שמת מתקזז מהתשלום של המזיק. אמנם כאן מכיון שהשור לא שוה כלום, לוקח הניזק את השור המזיק השוה מאה - כתשלום עבור חצי הנזק שמגיע לו.

גמרא: מתניתין מני? רבי עקיבא היא: משנתנו סוברת כרבי עקיבא. רבי עקיבא ורבי ישמעאל נחלקו במקרה של משנתנו האם 'יושם השור' דהיינו בית דין שמין את השור שהזיק והמזיק משלם את דמי השור (שזה חצי הנזק) והשור נשאר אצלו, או ש'הוחלט השור' דהיינו הניזק לוקח את השור עצמו כתשלום על הנזק.

במאי קמפלגי וכו': המחלוקת היא האם הניזק נחשב כ'בעל חוב' = מלווה הנושה בלווה כסף, כך המזיק חייב כסף לניזק ולכן על המזיק לשלם לו את דמי השור, אך הניזק לא יכול לקחת את השור עצמו. או שהוא נחשב כ'שותף' בשור עם המזיק, דהיינו בשור תם שווה מאתיים שנגח שור שווה מאתיים (שעליו דברה התורה) שאז הוא חייב רק חצי מהשור - נעשים המזיק והניזק שותפים בשור. ואילו כאן שהשור המזיק שווה רק מאה - נעשה הניזק הבעלים הבלעדי של השור והוא יכול לקחת אותו לעצמו.

וקמפלגי בהאי קרא וכו': המחלוקת היא האם התורה מצווה את בית-דין שאם השור המזיק שווה מאתיים שב"ד ימכרו אותו ויתנו את חצי מדמיו לניזק, אבל לניזק אין שום שותפות בשור עצמו. או שהתורה אומרת למזיק ולניזק עצמם שהם ימכרו את השור ויתחלקו בדמיו וזאת משום שיש להם שותפות בו.

מאי בינייהו: מה הנפקא מינה בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא? (כלומר נפקא מינה נוספת מעבר לעובדה הפשוטה שלדעת רבי ישמעאל יכול בעל השור לעכב את השור לעצמו ולתת לניזק את הסכום של חצי הנזק, ואילו לדעת רבי עקיבא הוא לא יכול לעכב בעדו מלקחת את השור עצמו. תוס').

והתשובה: אם הקדיש הניזק את השור המזיק. לדעת רבי ישמעאל ההקדש לא חל מכיון שאין לו שום בעלות עליו ומגיע לו רק כסף, אבל לדעת רבי עקיבא ההקדש חל כי הוא שייך לניזק.

בעא מיניה.. מכרו מזיק לרבי ישמעאל מהו: לדעת רבי ישמעאל הסובר 'ושם השור' - מה הדין אם בעל השור המזיק מכר את השור הזה, האם המכירה חלה משום שהשור שייך למזיק ורק יש לו חוב לניזק לשלם את דמי הנזק. או שהמכירה לא חלה מכיון שהשור משועבד לניזק שהרי אם אין כסף למזיק לשלם, גובה הניזק את השור כתשלום הנזק, (בדומה למלווה שאם אין ללווה לשלם הוא גובה את הנכסים של הלווה).

קושיא: והתניא מכרו מכור? תירוץ: חוזר וגובהו: באמת הניזק חוזר וגובה את השור ממי שקנה אותו. **קושיא: וכי מאחר וכו':** אם הוא חוזר וגובה את השור אז למה הועילה המכירה? **והתשובה:** לרידיא = לחרישה. כלומר הקונה בינתיים חורש את השדה עם השור עד שיכוא הניזק ויגבה אותו ממנו.

קושיא: ש"מ לוח ומכר מטלטלין: אם כן יוצא שאדם שלוה כסף ומכר מטלטלין שהיו לו, וכשהגיע זמן הפרעון אין לו מה לשלם, בית דין יגבו מהקונים את המטלטלין שהוא מכר בעבור החוב? והרי זה לא יתכן! כי מטלטלין לא משתעבדים להלוואה (כי הם לא דבר שניתן לסמוך עליהם).

תירוץ: שאני התם: שור שונה ממטלטלין, בגלל שהתורה עשתה את השור 'אפותיקי' (= נוטריקון 'פה תהא קאי' כאן תהיה עומד). כלומר הרי זה כאילו המזיק מייחד את השור לתשלום הנזק, ולכן השור משתעבד.

קושיא: והאמר רבא: הלווה כסף ועשה את עבדו 'אפותיקי' לתשלום החוב ולאחר מכן מכר את העבד - המלווה גובה את העבד מהקונה עבדו החוב, אבל אם עשה את שורו אפותיקי ומכרו - המלווה לא גובה אותו בעבור החוב. ואם כן מדוע כאן לגבי שור שהזיק, השור שנעשה 'אפותיקי' לתשלום הנזק ונמכר - הניזק כן גובה אותו מהקונה?

תירוץ: עבד מ"ט וכו': מה החילוק בהלוואה בין עבד לשור שנעשו אפותיקי? שעבד שנעשה אפותיקי יש לדבר 'קול' ופרסום, והקונה היה יכול להיזהר מלקנות אותו. מה שאין כן שור שנעשה אפותיקי שאין לזה קול. וממילא כאן בשור שנגח יש קול ופרסום לדבר שהרי קוראים לו 'שור נגחן', ואם כן הקונה יודע שממילא הוא נעשה 'אפותיקי' לתשלום הנזק והיה עליו להיזהר מלקנותו.

*

תני רב תחליפא: אם הוא מכר את השור המכירה לא חלה, אבל אם הוא הקדיש את השור ההקדש כן חל.

קושיא: מכרו מאן: מי מכר ומי הקדיש? אם נאמר שהמזיק - נמצא שלגבי מכירה סוברת הברייטא כרבי עקיבא ש'הוחלט השור' ולכן המזיק לא יכול למכור אותו, ואילו לגבי הקדש סוברת הברייטא כרבי ישמעאל ש'יושם השור' ולכן המזיק יכול להקדיש את השור. וזה סתירה בברייטא!

אלא ניזק: ואם נאמר שהניזק מכר והקדיש - יקשה להיפך: לגבי מכירה סוברת הברייטא כרבי ישמעאל, ואילו לגבי הקדש כרבי עקיבא.

תירוץ: לעולם מזיק ודברי הכל: מדובר שהמזיק מכר והקדיש והברייתא הולכת לכו"ע. לגבי מכירה אינו מכור - אפילו לדעת רבי ישמעאל משום שהשור משועבד לניזק למקרה שלא יהא למזיק מה לשלם. ולגבי הקדש באמת גם אינו קדוש, ומה שאמרה הברייתא שהוא 'מוקדש' אין הכוונה שהוא באמת קדוש אלא שצריך לפדות אותו בסכום מועט כדי שלא יאמרו שהקדש יוצא בלי פדיון (כי הרואים לא יודעים שההקדש באמת לא חל).

*

ת"ר שור תם שהזיק: אם קודם שהוא עמד בדין מכר אותו המזיק / או שהקדיש אותו / או ששחט / או שנתן במתנה - מה שעשה עשוי (לקמן יתבאר). אבל אם לאחר שהוא עמד בדין הוא מכר וכו' - לא עשה כלום.

קדמו בעלי חובות: ואם היה למזיק חובות של הלוואות, ובאו המלוים ולקחו את השור כדי לגבות ממנו את ההלוואה, בין אם החוב קדם לנגיחה ובין אם הנגיחה קדמה לחוב - לא עשו וכו' (לקמן יתבאר).

מועד שהזיק וכו': שור מועד שייך לבעליו, בגלל שהוא משלם את הנזק מ'העלייה'. ולכן מה שעשה הבעלים עשוי, ולכן גם הבעלי חובות יכולים לתפוס את השור.

אמר מר: הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא: שור תם שהזיק, וקודם שעמד בדין -

-

מכרו מכור: הכוונה 'לרדיא'. דהיינו הברייתא הולכת אליבא דרבי ישמעאל ש"ושם השור", וכאמור רבי ישמעאל מודה שהשור משועבד לניזק, ולכן הניזק יכול לגבות אותו אם אין למזיק מה לשלם. אמנם בינתיים הוא מכור לחרישה וכו"ל.

הקדישו מוקדש: הכוונה ל'דרכי אבהו'. כלומר באמת ההקדש לא חל אלא צריך פדיון מועט וכו"ל.

שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי: קושיא: בשלמא נתנו במתנה וכו': נתנו במתנה ניחא - כי הכוונה שהמתנה חלה רק לחרישה, עד שיגבה אותה הניזק (וכנ"ל במכירה). אבל שחטו - מדוע 'מה שעשה עשוי' דהיינו מדוע הניזק מפסיד את הגבייה מבשר השור, והרי הוא יכול לקבל את תשלומי הנזק מבשר השור וכמו שלמדנו בברייתא.

תירוץ: אמר רב שיזבי: באמת הניזק גובה את הבשר עבור הנזק, אלא שהוא מפסיד את ירידת הערך של השור לאחר השחיטה (= שור שחוט שווה פחות משור חי) - והיינו כשאין השווי של הבשר מספיק עבור תשלום הנזק.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: מכאן לומדים שהמזיק שעבודו של חברו - דהיינו קרקע המשועבדת לחברו עבור חוב - פטור.

קושיא: פשיטא: פשוט שמכאן לומדים זאת, ומה הוצרך רב הונא לומר לנו?

תירוץ: מהו דתימא: היה מקום לחשוב שדוקא בשוחט שור פטור, משום שהוא אומר לניזק: לקחתי מהשור (המשועבד לך) רק את הרוח שלו (= רוח החיים שלו).. אבל המזיק את השעבוד באופן ממשי כגון החופר בורות בשדה (המשועבדת לחברו) כן יהא חייב. קמ"ל רב הונא שפטור.

קושיא: הא נמי רבה אמרה: הרי כבר רבה אמר שהשורף שטרותיו של חברו (שטרות חוב של מלווה כסף לאחרים) פטור, וכאן הוא שורף אותם ומזיק אותם באופן ממשי. [רבה היה אדם חשוב ולכן הגמרא מקשה מדבריו].

תירוץ: מהו דתימא: מדברי רבה לא היינו יודעים על חופר בורות בשדה. כי בשורף שטרות, השורף אומר למלווה: בסך הכל שרפתי לך ניירות בעלמא (שהרי הנייר עצמו אינו החוב אלא רק מסמך המגלה שיש חוב), ולכן לגבי החוב עצמו זהו היזק בצורה שאינה ניכרת ומשום כך הוא פטור. אבל החופר בורות שמקלקל את השדה בצורה ניכרת - כן יהא חייב. ועל כך מלמד רב הונא שמשוחט שור לומדים שפטור, כי השחיטה ניכרת בשור ובכל אופן 'מה שעשה עשוי'.